

Православно изкуство на Балканите през XV-XVII век: художествени центрове и зографи

Eastern-Orthodox Art in the Balkans during 15th-17th c.: Artistic Centers and Icon Painters

Лектор:

доц. д-р Маргарита Куюмджиева

0888 774765

E-mail: margaritakj@gmail.com

Хорариум:

30 лекционни часа.

Начин на оценяване:

Тестова система и писмена работа.

Анотация:

Курсът дава основни познания за църковното изкуство на Балканите от периода XV - началото на XVIII в. Неговата основна цел е чрез представянето на паметници на църковната монументална живопис в Гърция, Северна Македония, Сърбия, Черна гора, Албания и Румъния докторантите да добият представа за богатството на балканското художествено наследство от поствизантийския период, както и за връзките и взаимодействията на българското изкуство от периода с художествени центрове от Балканите от тази епоха.

Annotation:

The course provides basic knowledge of ecclesiastical art in the Balkans from the 15 - early 18 centuries. Its main goal is to give students an idea of the richness of the Balkan artistic heritage from the post-Byzantine period through the presentation of mural paintings and icons from Greece, Northern Macedonia, Serbia, Montenegro, Albania and Romania, as well as to reveal connections and interactions of the Bulgarian art from the period with artistic centers in the Balkans from this epoch.

Програма:

1. Въвеждаща лекция. Основни понятия в работата: „Балкани“, „поствизантийско изкуство“, зографи, ателиета, школи, центрове.
2. Въвеждаща лекция. Методологически подходи: иконография, иконографски тип, иконология, функционален анализ, стилев анализ.
3. Ктитори, църковна организация, архитектура през XV-XVII в.
4. Живописата през XV век. Охрид като художествен център.
5. Костур като художествен център и костурските ателиета от края на XV-ти и началото на XVI-ти в.
6. Критска школа. Основни представители през XVI-XVII в.
7. Църковната живопис в континентална Гърция: Епирска школа.
8. Изкуството на територията на Печката патриаршия XVI-XVII в.

9. Зографи от селищата Грамоста и Линотопи – основни паметници в северна Гърция и на Балканите в края на XVI-XVII в.
10. Изкуството във Влашко и в Молдавия през XV-началото на XVIII в.
11. Зографите през XV-XVII в.: начин на работа и социален статус.

Основна литература:

Пенкова, Б. ред. Пътища на балканските зографи/Roads of Balkan Icon-Painters. С., 2020.

Материалите от сайта <http://zogرافي.info>

Бакалова, Е. Сръбските учени за монументалната църковна живопис от XV век в България. – Сборник радова Византолошког института XLIV, 2007, 493-506.

Василев, Ц. Езикови и живописни паралели – наблюдения върху надписите в група паметници от края на XVI и началото на XVII век на Балканите. – Проблеми на изкуството, 1, 2018, 75-85.

Гергова, И. Зографът като писател и читател. – В: Филология. История. Изкуствознание. Сборник изследвания в чест на проф. дфн. Стефан Смядовски. С., 2010, 269-287.

Гергова, И. Житието на св. Пимен Зографски – критически прочит. – В: Етрополската книжовна школа и българският XVII век. Сборник материали от Националната конференция „Етрополската книжовна школа и културният живот през XVII век в българските земи”, София, 20-21 май 2010. С., 2011, 268-280.

Захаријева, М. Кратово като културен и художествен център през втората половина на XV и през XVI век. – Проблеми на изкуството, 1, 2018, 36-46.

Колушева, М. Църквата „Св. Богородица” в Зерват, Албания. – Проблеми на изкуството, 1, 2018, 59-74.

Кунева, Ц. Връзки на костурския художествен кръг и молдавската църковна живопис от края на XV и първите десетилетия на XVI век. – Проблеми на изкуството, 3, 2017, 13-21.

Кунева, Ц. Към въпроса за хронологичните и териториални рамки на костурския художествен кръг от XV – XVI век. – Проблеми на изкуството, 1, 2018, 25-35.

Куюмджиева, М. Влашко и българските земи през XVII век: контакти и културни взаимодействия. – Проблеми на изкуството, 3, 2017, 3-12.

Куюмджиева, М. „Рукою грешнаго изуграфа...”. Още веднъж за живописците в късносредновековната и предмодерна епоха. – Проблеми на изкуството, 1, 2018, 3-24.

Макуљевић, С., Н. Макуљевић, Т. Суботин-Голубовић, Ј. Проловић, И. Женарју, В. Даутовић, И. Тиоровић, А. Ђекић. Манастир Свети Прохор Пчињски. Београд – Врање, 2015.

- Мутафов, Е. Живописна на Атон през призмата на новите научни изследвания. Размисли. – Проблеми на изкуството 1, 2012, 3-12.
- Пенкова, Б. Към въпроса за творческия процес на средновековните зографи (Някои наблюдения върху стенописите на Роженския манастир). – Изкуство, 5, 1989, 36-41.
- Пенкова, Б. За някои особености на поствизантийското изкуство в България. – Проблеми на изкуството, 1999, № 1, 3-8.
- Пенкова, Б. Стенописите от Драгалевския и Куриловския манастир от края на XVI век и техният художествен контекст. – Проблеми на изкуството, 1, 2018, 47-58.
- Петковић, Ср. Зидно сликарство на подручју Пећке патријаршије: 1557-1614. Нови Сад, 1965.
- Петковић, Ср. Српска уметност у XVI и XVII веку. Београд, 1995.
- Поповска-Коробар, В. Към атрибуцията на стенописите в Слимничкия манастир и техните паралели в някои църкви в България. – Проблеми на изкуството, 2, 1997, 3-10.
- Поповска-Коробар, В. Зидно сликарство с краја XV века у манастирској цркви Свете Петке код Брајчина. – ЗРВИ, XLIV, 2007, 549-573.
- Поповска-Коробар, В. Зографи од кругот на Јован Теодоров од Грамоста околу средината на XVI век. – В: На траговима Војислава Ј. Турића, Зборник радова са научног скупа одржаног у Београду 16-21. октобра. Београд, 2011, 313-324.
- Поповска-Коробар, В. Зидно сликарство во црквата на Слимничкиот манастир. – Патримониум МК, 13, 2015, 209-248.
- Сапунџиева, В. Зографи отвъд границите. Възникването на Тревненската художествена школа в контекста на балканското изкуство XVII–XVIII в. С., 2016.
- Серафимова, А., В. Поповска-Коробар, М. Машник, Ј. Тричковска, Македонско културно наследство. Христијански споменици. Скопје, 2008.
- Суботић, Г. Охридската сликарска школа од XV век. Београд, 1980.
- Суботич, Г. Настенная живопись покоренных южнославянских стран рубежа XV-XVI веков. – В: Древнерусское и поствизантийское искусство. Вторая половина XV – начало XVI века. Москва, 2005, 474-481.
- Тодић, Б. Српски сликари од XIV до XVIII века: књига I, II. Београд, 2013.
- Chatzidakis, M. Etudes sur la peinture postbyzantine. London, 1976.
- Garidis, M. La peinture murale dans le monde Orthodoxe après la chute de Byzance (1450-1600) et dans les pays sous domination étrangère. Athènes, 1989.
- Giakoumis, K. The Activity of the Painters from Linotop in the Regions of the Orthodox Church of Albania. – In: 2000 Years Church Art and Culture in Albania, eds. P. Thomo, G. Bushaka. Tirana, 2005, 229-257.
- Tsigaridas, E. Theophanes the Cretan. The Foremost Painter of the 16th Century. Thessaloniki, 2016.

Văleva, Ts. Sur la question sur la soit-dite „École artistique de Kastoria”. – Βυζαντινά XXVIII, 2008, 181-221.

Αχειμάστου-Ποταμιάνου, Μ. Ζητήματα μνημειακής ζωγραφικής του 16ου αιώνα. Η τοπική ηπειρωτική σχολή. – ΔΧΑΕ, 16, 1992, 13-32.

Αχειμάστου-Ποταμιάνου, Μ. Οι τοιχογραφίες της μονής των Φιλανθρωπηνών στο νησί των Ιωαννίνων. Αθήνα, 2004.

Εικόνες της Κρητικής τέχνης. Από τον Χάνδακα ως την Μόσχα και την Αγία Πετρούπολη. (Κατάλογος Εκθέσεως, εισαγωγή: Μ. Χατζηδάκης). Ηράκλειον, 1993.

Έλληνες ζωγράφοι μετά την Άλωση (1450-1830). Τ. 1. Αθήνα, 1987, Τ. 2. Αθήνα, 1997.

Μοναστήρια Νήσου Ιωαννίων. Πρακτικά συμποσίου. Γενική εποπτεία Μ. Γαρίδης, Α. Παλιούρας. Ιωάννινα, 1999.

Τούρτα, Α. Οι ναοί του Αγίου Νικολάου στη Βίτσα και του Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι. Προσέγγιση στο έργο των ζωγράφων από το Λινοτόπι. Αθήνα, 1991.

Τουτός, Ν., Γ. Φουστέρης. Ευρετήριο της μνημειακής ζωγραφικής του Αγίου Όρους. 10ος – 17ος αιώνας. Αθήνα, 2010.

Τσάμπουρας, Θ. Το έργο του ζωγράφου Νικολάου από το Λινοτόπι στο καθολικό της Μονής Μεταμορφώσεως Δρυοβούνου. Θεσσαλονίκη, 2005 (μεταπτυχιακή εργασία).

Τσάμπουρας, Θ. Τα καλλιτεχνικά εργαστήρια από την περιοχή του Γράμμου κατά τον 16ο και 17ο αιώνα. Ζωγράφοι από το Λινοτόπι, την Γράμμοστα, τη Ζέρμα και το Μπουρμπουτσικό. Θεσσαλονίκη, 2013 (διδακτορική διατριβή).

Χατζηδάκης, Μ. Ο ζωγράφος Φράγγος Κονταρής. – ΔΧΑΕ, Ε', 1969, 299-302.

Χατζηδάκης, Μ. Ο κρητικός ζωγράφος Θεοφάνης. Η τελευταία φάση της τέχνης του στις τοιχογραφίες της Ιεράς Μονής Σταυρονικήτα. Άγιον Όρος, 2007.